

ASIANAJAJAN SALASSAPITO- JA VAITIOLOVELVOLLISUUKSISTA VALVONTAMENETTELYSSÄ

(Über die anwaltliche Geheimhaltungs- und Schweigepflichten im Disziplinarverfahren)

Tämän kirjoituksen taustalla ovat keskustelut, joita Suomen Asianajajaliiton hallituksessa on käyty sen johdosta, että hovioikeuden sovellettavaksi on 1.10.2007 tullut uusi laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (YtJulkL, 370/2007).¹ Tuo laki on julkisuusmyönteisempi kuin aiemmin myös tuomioistuimissa sovellettu laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (*julkisuuslaki* 621/1999). Uusi laki edellyttää pääsääntöisesti asianosaisen reagointia, aiemmin salaisuuksia suojattiin viran puolesta.

Kun asianajan valvonta-asia siirtyy Asianajajaliitosta valitusteitse hovioikeuteen, tietojen salassapitosedellytykset tiukkenevat, eli asioista tulee julkisempia. Asianajajaliiton hallitus antaa valituksista hovioikeudelle lausunnon ja tällöin on noussut esiin kysymys, miten huolehditaan siitä, etteivät salassa pidettävät tiedot tule tahattomasti julkisiksi. Kenen vastuulla on se, että hovioikeus tekee tarvittavat päätökset tietojen salassapidosta? Toisaalta oikeudenkäyntien laajempi julkisuus on tietoinen uuden lainsäädännön tavoite. Osa salaisuuksista on lain mukaan tarkoitusk-

julkistaa. Miten tavoite toteutuu asianajajien kurinpitoasioiden valitusvaiheen käsittelyssä?

Arvioin myös, mitä oikeastaan tarkoittaa se, että asianajaja on velvollinen pitämään oman tietonaan muutakin kuin sen, minkä paljastaminen on säädetty rikokseksi. Mitä tuo muu on? Miten tuota muuta tietoa käsitellään valvontamenettelyssä? Pohdin myös sitä, laajensiko vuoden 2004 asianajajalain uudistus valvontamenettelyn julkisuutta paljon enemmän kuin oli tarkoitus.

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa ja asianajajien valvontamenettely

Eräitä salaisuuksia suojataan tuomioistuimissa edelleen viran puolesta. YtJulkL 9 §:n mukaan suoraan lain perusteella oikeudenkäyntiasiakirja on salainen kuudessa luettelussa tilanteessa, joista asianajajan kurinpitoasiassa voisi lähinnä tulla sovellettavaksi kohta 2. Sen mukaan asiakirja on salainen, jos se sisältää arkaluonteisia

---

¹ Tässä kirjoituksessa esitetyt näkemykset ovat omiani, ne eivät edusta Suomen Asianajajaliiton virallista kantaa. Kiitän kirjoituksen eri versioiden kommentteista pääsihteeri *Markku Ylöstä*, hovioikeudenneuvos *Matti Rintalaa* ja dosentti *Heikki Pihlajamäkeä*.

tietoja henkilön yksityiselämään, terveydentilaan, vammaisuuteen tai sosiaalihuoltoon liittyvistä seikoista. Esimerkiksi liikesalaisuudet eivät tuomioistuimissa ole suoraan lain nojalla salassa pidettäviä; niitä on pyydettyä salaiseksi.

YtJulkL 10 §² mahdollistaa sen, että oikeudella oleva asiakirja määrätään salassa pidettäväksi. Ensimmäisenä edellytyksenä on se, että asiakirjassa olevat tiedot on muussa laissa säädetty salaiseksi. Tällainen muu laki on esimerkiksi asianajajista annettu laki (496/1958). Sen 5 c §:n (alun perin 5 b § laissa 626/1995) mukaan asianajaja tai hänen apulaisensa ei saa luvattomasti ilmaista sellaista yksityisen tai perheen salaisuutta taikka liike- tai ammattisalaisuutta, josta hän tehtävässään on saanut tiedon. Tämä velvollisuus ei ole rajattu vain omiin asiakkaisiin, vaan koskee myös mm. päämiehen vastapuolena olleen salaisuuksia.

Aiemmin on katsottu, että asianajajalain 6 § (valvontaan osallistuvien ilmaisukiellosta) laajentaisi salassa pidettävien tietojen joukkoa siitä mitä 5 c §:stä seuraa. Jäljempänä esitettävillä perusteilla nykyisen 6 §:n vaikutukset ovat kuitenkin tässä suhteessa identtiset 5 c §:n kanssa.

Muu YtJulkL:ssa tarkoitettu laki voi olla ja usein onkin laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta, jonka 24 § sisältää pitkän luettelon tietoja, jotka ovat salaisia viranomaisen asiakirjoissa. Asianajajien valvontamenettelyssä tuon pykälän tarkoittamia tietoja ovat mm. liike- ja ammattisalaisuudet, tiedot terveydentilasta ja sosiaalihuollon asiakkuudesta, tiedot henkilökohtaisista oloista ja elintavoista, tiedot rikoksesta epäillyn, asianomistajan tai muun rikosasiaan liittyvän henkilön yksityiselämään liittyvistä arkaluonteisista seikoista. Nämä tiedot ovat salaisia viranomai-

sen asiakirjoissa. YtJulkL:n 2 §:n 3 momentin mukaan, ellei tuossa laissa ole toisin säädetty, sovelletaan tuomioistuimissakin lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta. Siten hovioikeudelle jätetty valituskirjelmä ja vastaus valitukseen liitteineen tulevat viranomaisen eli hovioikeuden asiakirjoiksi ja niiden tietoihin sovelletaan mm. julkisuuslain 24 §:ää.

Myös oikeudenkäymiskaassa on yleinen, kaikkia oikeudenkäyntiasiamiehiä ja avustajia koskeva salassapitosääntö. OK 15 luvun 17 §:n mukaan asiamies, oikeudenkäyntiavustaja tai näiden apulainen ei saa luvattomasti ilmaista päämiehen hänelle uskomaa yksityistä tai perheen salaisuutta tai muuta sellaista luottamuksellista seikkaa, josta hän tehtävässään on saanut tiedon. Tämä ei siis koske muita kuin tuomioistuinasioita. Hallintolainkäytön osalta viittaussäännös on hallintolainkäyttölain 20 §:n 2 momentissa. Hallintolain 13 §:n mukaan asiamies tai avustaja ei saa luvattomasti ilmaista päämiehen hänelle asian hoitamista varten uskomaa luottamuksellista tietoa.

Lakia alemmanasteisiin säännöksiin perustuvat asianajajan vaitiolovelvollisuudet

Edellä on lueteltu aiheen kannalta tärkeimmät ”muut lait”, joista löytyy YtJulkL:n 10 §:n tarkoittama salassapitovelvoite. Nämä asianajajan lakiin perustuvat salassapitovelvollisuudet on pidettävä erossa niistä velvollisuuksista, jotka perustuvat normihierarkkisesti huomattavasti alempiin³ säännöksiin eli liiton sääntöihin ja hyvää asianajajatapaa koskeviin ohjeisiin.

Liiton sääntöjen 35 §:n 2 momentin mukaan jäsen on velvollinen, milloin laki ja hyvä asian-

² 10 §. *Salassapitomääräys*. Tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä tai erityisestä syystä muutoinkin päättää, että oikeudenkäyntiasiakirja on pidettävä tarpeellisin osin salassa, jos siihen sisältyy muussa laissa salassa pidettäväksi säädettyjä tietoja, joiden julkisiksi tuleminen todennäköisesti aiheuttaisi merkittävää haittaa tai vahinkoa niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty.

³ Liiton sääntöjen 35 §:n mukaan asianajajan tulee rehellisesti ja tunnollisesti täyttää hänelle uskotut tehtävät sekä kaikessa toiminnassaan noudattaa hyvää asianajajatapaa ja jäsenten noudatettavaksi vahvistettuja ohjeita. Asianajajalain 2 a §:n mukaan päätösvalta mm. ohjeiden antamiseen kuuluu liiton valtuuskunnalle. Hallitus ei voi antaa sitovia ohjeita.

ajajatapa niin vaativat, vaikenemaan siitä, mitä hän toimessaan on saanut tietoonsa. Sääntöjen mukaan asianajaja on myös velvollinen noudattamaan liiton vahvistamia ohjeita. Osa ohjeista koskee vaitiolovelvollisuutta.

Vuonna 1972 vahvistettujen hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeiden (*tapaohjeet*) 19 §:n mukaan sen lisäksi, mitä laissa säädetystä vaitiolovelvollisuudesta⁴ johtuu, asianajaja oli velvollinen pitämään omana tietonaan *kaiken*, mitä hän asiakassuhteensa nojalla oli saanut *tietää päämiehestä ja tämän oloista*. Asianajajan oli lisäksi valvottava, että hänen toimistonsa henkilökunta noudattaa samanlaista vaitiolovelvollisuutta. Tapaohjeet on uudistettu tammikuussa 2009 ja niitä noudatetaan 1.4.2009 alkaen. Uusien tapaohjeiden mukaan asianajajaa sitovat lakisääteinen salassapitovelvollisuus ja hyvään asianajatapaan perustuva vaitiolovelvollisuus seuraavasti: ”Asianajaja ei saa luvattomasti ilmaista sellaista yksityisen tai perheen salaisuutta taikka liike- tai ammatissalaisuutta, josta hän tehtävässään on saanut tiedon (*salassapitovelvollisuus*). Asianajaja ei saa myöskään luvattomasti ilmaista muita tietoja, joita hän on tehtävää hoitaessaan saanut tietää asiakkaasta ja tämän oloista (*vaitiolovelvollisuus*).”

Euroopan Unionin asianajajien CCBE:n tapaohjeissa⁵, jotka ovat suomalaisia asianajajia sitovia rajat ylittävissä toimeksiantoissa, säädetään, että asianajajan vaitiolovelvollisuus koskee *kaikkia tietoja, jotka hän on saanut asianajotehtäviä*

hoitaessaan. Rajausta ei siis ole pelkkiin salaisuuksiin tai edes sen suhteen, koskeeko tieto omaa päämiestä vai vastapuolta.

Asianajajalaissa säädetään salassapitovelvollisuudesta. Tapaohjeissa säädetään nykyisin lisäksi vaitiolovelvollisuudesta. Oikeudenkäymiskaassa kielletään luvaton ilmaiseminen.⁶ Tässä kirjoituksessa on omaksuttu uusien tapaohjeiden mukainen jaottelu ja terminologia. Uudet termit ovat luontevat sen takia, että asianajajalaissa todellakin velvollisuus kohdistuu nimenomaisesti vain *salaisuuksiin* ja oikeudenkäymiskaassa lisäksi luottamuksellisiin tietoihin. Julkinen tieto ei siis näyttäisi lainkaan olevan *laissa säädetyn* salassapitovelvollisuuden kohteena.⁷ Sen sijaan *tapaohjeet* velvoittavat asianajajaa olemaan vaiti myös päämiestä koskevien julkisten tietojen osalta. Tieto siitä, että asianajaja toimii tuomioistuimessa tietyn päämiehen asiamiehenä, tai että asianajajan päämies on oikeudenkäynnin osapuoli, on pääsääntöisesti julkinen tieto. Vain tapaohjeet kieltävät asianajajaa kertomasta tällaista tietoa ilman päämiehen lupaa vaikkapa toimittajalle.

Julkisia tietoja, jotka asianajaja on tapaohjeiden perusteella velvollinen pitämään ominaan, voisivat olla esimerkiksi päämiehelle aiemmin rikoksesta tuomittu rangaistus, kurinpidollinen seuraamus, päämieheen kohdistunut rikos, riita-asiassa annettu tuomio, päämiehen luottohäiriöt, konkurssi, varattomuus ulosottomenettelyssä, liiketoimintakielto, velkajärjestely, perhesuhteet, tuomioistuimessa vahvistettu isyys tai ela-

⁴ Tapaohjeiden säätämisen aikana vuonna 1972 lakisääteinen salapitovelvollisuus perustui rikoslaisla olleeseen vuonna 1995 kumottuun 38 luvun 3 §:ään, jonka mukaan asianajaja, joka luvattomasti ilmaisee yksityisen tai perheen salaisuuden, josta hän on ammatitoimessaan saanut tiedon, on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Säännös oli niin sanottu täydellinen rikossäännös eli se sisälsi myös salassapitovelvollisuuden osoittavan normin.

⁵ CCBE:n tapaohjeet on alun perin vahvistettu 28.10.1988, muutettu 28.11.1998 ja 6.12.2002.

⁶ Jäljempänä mainitaan myös termi ilmaisukielto, joka tarkoittaa asianajajalain 6 ja 7 a §:ssä säädettyä liiton hallituksen ja valvontalautakunnan jäsenten velvollisuutta olla ilmaiseematta eräitä tietoja, joita he valvontatoimessaan saavat.

⁷ *Timo Esko* ja *Justus Könkkölä* lähtevät artikkelissaan (Asianajajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden viimeaikaisesta kehityksestä, teoksessa *Näkökulmia asianajajaoikeuteen*, 2004) siitä, että salaisuus on tieto, joka ei ole yleisesti tunnettu. Tämän kirjoituksen eli julkisuuslainsäädännön kontekstissa määritelmä ei toimi. Jos Helsingin hovioikeus on tuominnut asianajajan päämiehen aikanaan rangaistukseen tai liiketoimintakieltoon, niin vaikka tuo tieto ei olisi yleisesti tunnettu, on vaikea kuvitella, että hovioikeus määrittäisi aiempaa julkista tuomiotaan koskevan tiedon salaiseksi asianajajan kurinpidollista seuraamusta koskevan valitusasian käsittelyn yhteydessä.

tusvelvollisuus, rekisteriin merkitty omaisuus (esimerkiksi ajoneuvot ja kiinteistöt), verotustiedot julkisilta osiltaan, muu hallinnollinen päätös taikka asema yhdistyksen tai yhtiön hallinnossa.⁸ Yritysmaailmasta löytyy varmasti myös joukko esimerkkejä.

Asianajajan päämiehensä puolesta eri oikeudenkäynneissä oikeudelle antamat asiakirjat ovat tulleet julkisiksi, ellei toisin ole määrätty. Näin ollen tällaisissa asiakirjoissa olevat tiedot eivät voine olla salaisuuksia, joita asianajajalain 5 c § tarkoittaa. Ne voivat olla kuitenkin OK 15:17 tarkoitettuja luottamuksellisia tietoja.⁹

Aiemmin ei ole ollut juurikaan tarvetta erotella sitä, milloin asianajaja on velvollinen vaitioloon lain ja milloin ainoastaan tapaohjeiden perusteella.¹⁰ Asiaa koskevassa kirjallisuudessa ei tätä eroa ole käsitelty.¹¹

Timo Esko ja Justus Könkkölä viittaavat kirjoituksessaan¹² hallituksen esitykseen HE 94/1993 ja yhtyvät näkemykseen, jonka mukaan salassapitovelvollisuus on yleiskäsite, johon kuuluu sekä asiakirjasalaisuuden säilyttämisvelvollisuus että muuta salaisuutta koskeva vaitiolovelvollisuus. He toteavat, että salaisuus on jätetty erityislainsäädännön, kuten asianajosalaisuus asianajajia kos-

kevan lainsäädännön ja yleisten oppien varaan. Kirjoituksessaan he eivät näytä lainkaan pohtivan sitä kysymystä, että tapaohjeiden selkeän sanamuodon mukaan asianajajan on pidettävä omaan muutakin tietoa, kuin mitä laista johtuu. He jopa pohtivat sivulla 175 yhdenmukaisen tulkinnan vaikeutta. Yhdenmukainen tulkinta on tietenkin mahdotonta, kun tapaohjeet tuolloin totesivat, että ”*sen lisäksi* mitä laissa säädetystä vaitiolovelvollisuudesta johtuu...”.

Uusi YtJulkL kuitenkin pakottaa kiinnittämään asiaan huomiota. Kurinpitoasioissa hovioikeuteen menevistä asiakirjoista tulee erottaa täysin julkiset tiedot ja sen jälkeen arvioida loppujen tietojen luonne sen mukaan, onko kyseessä lain perusteella salassa pidettävästä vai tapaohjeiden perusteella vaitiolovelvollisuuden alaisesta tiedosta. YtJulkL ei mahdollista vain tapaohjeiden perusteella vaitiolovelvollisuuden alaisen tiedon määräämistä salaiseksi – tai sen pimittämistä kantelijalta.

Ongelma voi muodostua erityisesti niissä tilanteissa, joissa kantelun on tehnyt päämiehen vastapuoli. Tällöin asianajaja joutuu ottamaan huomioon päämiehensä intressit vastatessaan kanteluun.

⁸ On huomattava, että tällaiset tiedot saattavat olla salassa pidettäviä, jos ne ilmenevät viranomaisen asiakirjassa (julkisuuslaki 24 § 32-kohta), mutta tuota lakia sovelletaan vain viranomaisiin.

⁹ Eräissä hovioikeuden käsiteltävänä olevassa asiassa kantelu kohdistui asianajajan laskuun, jonka perusteella oli vaadittu oikeudenkäyntikulujen korvaamista. Lienee selvä, ettei tällainen muussa oikeudenkäynnissä julkiseksi tullut lasku voi olla valvontamenettelyssä salainen, mutta siitä huolimatta tapaohjeet kieltävät asianajajalta laskussa olevien tietojen paljastamisen muussa kuin asiakkaan hyväksymässä yhteydessä.

¹⁰ Erillisen käsitteen muodostaa OK 17:23:ssa säädetty asiamiehen ja oikeudenkäyntiavustajan kieltö todistaa ”siitä, mitä päämies on hänelle asian ajamista varten uskonut”. Näyttäisi siltä, että tuo kieltö koskee muitakin kuin lain mukaan salassa pidettäviä tietoja, mutta ei kuitenkaan kaikkia päämiestä ja tämän oloja koskevia tietoja. Tuon kiellon tarkoittamien asioiden piiri jää siis tässä kirjoituksessa käsitellyn salassapitovelvollisuuden ja vaitiolovelvollisuuden välimaastoon. Asianajajan käsikirjassa (1998) Ylöstalo ja Tarkka ovat katsoneet asianajajalla olevan koko salassapitovelvollisuuttaan (nykyisin AAL 5c §) vastaava todistamiskiello. Esko ja Könkkölä katsovat tapauksiin KKO 2002:85 ja KKO 2003:119 viitaten tuon säännöksen tarkoittamat tiedot suppeammiksi kuin asianajajan salassapitovelvollisuuden. He puoltavat kuitenkin säännöksen laajaa tulkintaa.

¹¹ Asianajajan käsikirjassa ei tapaohjeiden 19 §:ä kommentoitaessa lainkaan pohdita, mitä lisää säädös aiheuttaa laissa säädettyyn velvollisuuteen verrattuna. Ks. myös Jukka Peltonen, Asianajajan ammatillinen bona fides, s. 77, teoksessa *Matti Ylöstalo* (toim.) Asianajajaoikeutta, 1985

¹² Asianajajan salassapito- ja vaitiolovelvollisuuden viimeaikaisesta kehityksestä, teoksessa *Näkökulmia asianajajaoikeuteen*, 2004.

Salassapitovelvollisuus asianajajan valittaessa saamastaan kurinpidollisesta seuraamuksesta

Mahdollisessa valvonta-asian valitusvaiheessa noudatetaan pääsääntöä (YtJulkL 1 §), jonka mukaan oikeudenkäynti ja oikeudenkäyntiasiakirjat ovat julkisia, jollei YtJulkL:ssa tai muussa laissa toisin säädetä.

Lain 10 § mahdollistaa salassapitomääräyksen asianosaisen pyynnöstä tai ”erityisestä syystä muutenkin”¹³. Kuten edellä on todettu, salassapitomääräys on mahdollinen vain, jos tieto on muussa laissa määrätty salassa pidettäväksi. Koska lain mukaan vastuu salassapitomääräyksen pyytämisestä on asianosaisella, on kurinpitovalitusasioissa siis nimenomaan valittajana olevan asianajan (tai harvemmin oikeuskanslerin) tehtävä esittää mahdolliset vaatimukset salassapitomääräykseksi. Asianajajaliiton valvontalautakunta ei ole asianosainen valitusprosessissa ja liiton hallituskin antaa lausuntonsa valituksesta vain kuultavana. Liitto ei siis ole asianosainen hovioikeuden käsitellessä asianajajan valitusta. Toki liiton hallituksen aloite voi olla erityinen syy, jonka vuoksi hovioikeus päätyy määräämään jotain salaiseksi, mutta liiton hallituksella ei näyttäisi olevan asiassa erityisesti säädettyä vastuuta, ehkä antamaansa lausuntoa lukuun ottamatta. Jos lausunnossa on salassa pidettävää tietoa, hallituksen lienee pyydettyä asiakirja tai sen osa määrättäväksi salaiseksi.¹⁴

On myös huomattava, että YtJulkL 10 § asettaa salassapitomääräykselle melko korkean kriteerin. Kaikkia salaisuuksia ei suojata tuomioistuimissa. Määrääminen edellyttää, että salaisten tietojen tuleminen julkisiksi todennäköisesti aiheuttaisi *merkittävää haittaa tai vahinkoa* niille eduille, joiden suojaamiseksi salassapitovelvollisuus on säädetty. Voi siis käydä niin, että vastapuolen tekemä kantelu johtaa siihen, että asianajajan päämiehen salassa pidettävät tiedot paljastuvat hovioikeudessa. Näin käy, jos hovioikeus katsoo, ettei vahinkoedellytys täyty – tai asianajaja ei ole vaatinut salassapitomääräystä.

Jos määräystä ei ole vaadittu valituksen yhteydessä, vahinko ei ole lopullinen. Ratkaisut oikeudenkäyntiasiakirjan julkisuudesta tai julkiseksi tulemisen ajankohdasta tehdään joko tätä pyydettyä tai jos tuomioistuin katsoo sen tekemisen tarpeelliseksi taikka, jos sivullinen pyytää oikeudenkäyntiasiakirjan sisällöstä tietoa.¹⁵ Jos valituksessa tai sen liitteissä olevia tietoja halutaan pitää salassa kantelijalta, on salassapitomääräys kuitenkin pyydettyä heti, koska hovioikeus pyytää valituksesta lausumaa myös kantelijalta¹⁶, jolle siis lähetetään aineisto hovioikeuskäsittelyn aluksi.

Näin ollen asianajajan, joka valittaa saamastaan kurinpidollisesta seuraamuksesta on kiinnitettävä erityistä huomiota siihen, että salassa pidettävät asiakirjat eivät tule julkisiksi hovioikeudessa.¹⁷ Salassapitovelvollisuus velvoittaa asianajajaa myös tuossa vaiheessa. Velvollisuus on nimittäin

¹³ Helsingin hovioikeuden laatuhankeeseen työryhmäraportin Oikeudenkäynnin julkisuus (19.12.2007) mukaan tuomioistuimen omasta aloitteesta salaiseksi määrääminen tullee kysymykseen lähinnä, kun suojeleobjektina on sivullinen tai salassapidosta on säädetty jonkin yleisen edun vuoksi merkittävän asian suojaamiseksi.

¹⁴ Liiton hallitus soveltaa omiin lausuntoihinsa hovioikeudelle viranomaisten julkisuudesta annettua lakia. Jos lausunto sisältää salaisuuksia ja leimataan salaiseksi, tämä ei tietenkään sido hovioikeutta, vaan sille tulee erikseen esittää YtJulkL 10 §:ssä tarkoitettu perusteltu vaatimus lausunnon määräämiseksi salaiseksi myös oikeudenkäyntiasiakirjana.

¹⁵ Aiemmassa alaviitteessä mainitun Helsingin hovioikeuden laatuhankeeseen työryhmäraportin mukaan sille, jota koskevasta asiakirjan tiedosta on kysymys, on varattava tilaisuus tulla kuulluksi ennen ratkaisua.

¹⁶ Ks. asianajajalaki 10 § 4 mom.

¹⁷ Tässä kirjoituksessa en käsittele enemmälti sitä, että esimerkiksi valvontamaksun suuruuteen kohdistuvan valitusasian käsittelyssä asianajaja saattaa vedota omiin ja toimistonsa salaisuuksiin, jotka on toki hyvä vaatia salassa pidettäväksi hovioikeudessa.

vaatia hovioikeutta määräämään asiakirjat salaisiksi ja esittää lain tarkoittamat perusteet salassapitovaatimuksen tueksi¹⁸.

Helsingin hovioikeus on laatinut menettelytapa-suosituksen asianajajien valvonta-asoiden julkisuudesta hovioikeudessa. Suosituksen mukaan hovioikeus tulee harkitsemaan tapauskohtaisesti erikseen, milloin on aihetta ottaa hovioikeuden ratkaisuun salassa pidettävää tietoa, ja onko hovioikeuden ratkaisu tämän vuoksi määrättävä joiltakin osin salaiseksi. Normaali salassapitoaika on kymmenen vuotta, josta poiketaan, jos siihen on erityisiä syitä. Näin ollen muutoin ikuisesti salassa pidettävät asianajosalaisuudet tulevat julkisiksi, jos niitä ilmenee valitusasiakirjoissa tai -päätöksessä.

Asiakirjasalaisuus Suomen Asianajajaliiton valvontamenettelyssä

Valvonta-asiaa käsiteltäessä Suomen Asianajajaliiton elimet soveltavat lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta. Sen lisäksi sovellettavaksi tulee asianajajalain 7 a §:n 3 momentti, jonka mukaan valvontalautakunnan jäsenet eivät saa oikeudettomasti ilmaista sellaista *lais*salassa pidettäväksi säädettyä tietoa, jonka he valvonta-asiaa tai palkkioriihta-asiaa käsitellessään ovat saaneet tietää. Hallituksen osalta sovellettavaksi tulee 6 §, jonka mukaan hallituksen jäsen ja toimiston tarkastuksen toimittaja eivät saa oikeudettomasti ilmaista sellaista salassa pidettävää tietoa,

jonka he valvontaa suorittaessaan ovat saaneet tietää. Julkisuuslain 22 §:n mukaan ilmaisukiellosta seuraa kyseisten tietojen salassapito myös asiakirjoissa.

Asiakirjoissa olevat tiedot eivät ole välttämättä salaisia asianajajaliiton valvontamenettelyssä. Jos esimerkiksi toimittaja tai asianajajan päämiehen vastapuoli pyytää asianajajaliitolta jäljennöstä valvonta-asian käsittelyn yhteydessä liittoon tulleesta asiakirjasta, on liiton sovellettava asianajajalain 7 j §:n nojalla asiassa lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta (ja sen perusteella sovellettavaksi tulevia muita lain taseoisia säännöksiä). Siten ratkaisevaa on se, onko tieto salainen *lain perusteella*. Liiton omat säännöt ja tapaohjeet ovat sangen heikko peruste kieltäytyä antamasta asiakirjaa laillisiin oikeuksiinsa vetoavalle pyytäjälle.

Asia ei ole täysin selkeä lakien esitöissä. Hallituksen esityksessä julkisuuslaiksi HE 30/1998 todetaan sivulla 95, että Suomen Asianajajaliiton hallussa olevat kurinpitoasiaa koskevat asiakirjat, joista ilmenee asianajajan asiakasta koskevia tietoja, olisivat salaisia laissa olevan liike- ja ammattisalaisuutta koskevan säännöksen nojalla. Kaikenkattava tällainen salassapito ei voi olla, vaan maininnalla lienee vain viitattu siihen salassapitovelvollisuuteen, joka seuraa asianajajalain 5 c §:stä.¹⁹ Olisi aivan liian yksinkertaista lähteä nykyisessä julkisuusmyönteisessä ilmapiirissä siitä, että kurinpito on salaista vain sen takia, että tiedot koskevat asiakasta. Eri asia on se, että asiakkaan nimi saattaa olla tieto, joka tulee peit-

¹⁸ Hovioikeuden laatuhankeeseen työryhmäraportin mukaan julkisuus on selvä pääsääntö, ja salassapitomääräyksen pyytäjän on lähtökohtaisesti esitettävä uskottava selvitys hakemukselleen esim. haitan syntymisestä. Mitään raskasta prosessia ei ole kuitenkaan tarkoitus tehdä. Esimerkiksi jos tieto katsotaan liikesalaisuudeksi, se on jo indisio siitä, että tiedon julkitulosta aiheutuu lainkohdassa tarkoitettua haittaa tai vahinkoa.

¹⁹ Helsingin hallinto-oikeus on 21.11.2003 (päätös 03/0871/2) ratkaissut kantelijan (asianajajan päämiehen vastapuoli) valituksen, jossa Asianajajaliiton hallitus oli kieltäytynyt antamasta kopiota asianajajan vastineesta siltä osin kuin se sisälsi asianajajan päämiestä koskevia salassa pidettäviä tietoja. Liiton hallitus katsoi vuonna 1999 antamaansa ohjeeseen viitaten, että *kaikki* se tieto, joka saadaan asianajajien valvontaa suorittaessa asianajajasta tai hänen toiminnastaan, on salassa pidettävää. Hallinto-oikeus hylkäsi kantelijan valituksen, mutta katsoi salaiseksi asianajajalain 5 c § ja julkisuuslain 22 §:n 1 momentin nojalla vain *asiakasta koskevat* tiedot. Hallinto-oikeuden mukaan kyseessä oli myös julkisuuslain 24 §:n 1 momentin 20 kohdassa tarkoitettu salassa pidettävästä asianajajan yksityisestä ammattisalaisuudesta. Päätös on siis annettu ennen asianajajalain 6 §:n muutosta 1.11.2004.

tää ennen kun asiakirjoista annetaan jäljennöksiä sivulliselle.

Vanhempaa kirjallisuutta, edellä mainittua hallituksen esitystä ja oikeustapauksia arvioitaessa on huomattava, että ennen 1.11.2004 asianajajalain 6 ja 6 a § kielsivät asianajajaliiton kurinpitotoimista vastuullisia luvottomasti ilmaisemasta, *mitä he valvontaa suorittaessaan ovat saaneet tietää asianajajasta ja hänen toiminnastaan*. Mainittuna päivänä tuli voimaan muutos (laki 697/2004), jonka myötä he eivät saa oikeudettomasti ilmaista sellaista *salassa pidettävää tietoa*, jonka he valvontaa suorittaessaan ovat saaneet tietää. Näin ollen tästä kiellosta julkisuuslain 22 §:n kautta seuraava asiakirjasalaisuus supistui oleellisesti koskemaan vain laissa salassa pidettäväksi määrättyjä tietoja.

Asiaa ei liene näin ymmärretty 6 §:ä muutettaessa ja 7 a §:ä säädettäessä vuonna 2004. Hallituksen esityksessä HE 54/2004 todetaan: ”Ilmaisukieltoa esitetään täsmennettäväksi koskemaan valvonnan yhteydessä asianajajasta tai hänen toiminnastaan saatujen tietojen lisäksi asianajajan asiakkaasta tai muusta kantelijasta saatuja tietoja.” Huolimatta siitä, että perustelujen mukaan tarkoitus oli laajentaa salassa pidettävien tietojen määritelmää, näin ei tapahtunut. Missään ei enää säädetä, että asianajajaa koskevat tiedot tulisi pitää salassa valvontatoimien yhteydessä. Perustelut ja lakiteksti eivät vastaa toisiaan: ilmaisukielto ei suinkaan laajentunut, vaan sen kohde siirtyi asianajajaa koskevista tiedoista hänen toimeksiantoja hoitaessaan saamiinsa tietoihin.

Lakivaliokunnan mietinnössä 5/2004 todetaan hallitukseen esitykseen viitaten, että 6 ja 7 a §:ssä säädetty valvontaa suorittavien ilmaisukielto perustuu lain 5 c §:ään, jossa suojataan vain toimeksiantoja hoidettaessa saatuja tietoja. Senkään

vuoksi 6 ja 7 a §:iä ei voida sanamuotojensa vastaisesti tulkita siten, että niiden perusteella voitaisiin salata pelkästään asianajajaa ja hänen toimintaansa koskevia asiakirjoja.²⁰ Nämä tiedot jäivät uudistuksessa ilmaisukiellon ulkopuolelle.

Lakivaliokunta lisäsi valvontalautakuntaa koskevaan 7 a §:ään rajauksen, jonka mukaan ilmaisukielto koskee nimenomaan *laissa* salaiseksi määrättyä tietoa. Vastaavaa lisäystä ei tehty hallituksen jäseniä koskevaan 6 §:ään. Ratkaisu tuntuu epäloogiselta, koska muita salassa pidettäviä tietoja ei olekaan kuin laissa salaiseksi määrätty tiedot. Lisäys kuitenkin korostaa eroa aiempaan sääntöeseen, jossa kohteena oli ”asianajajasta saadut tiedot” niiden julkisuusasteesta riippumatta.

Jos valvonta-asiassa on kyse asianajajan moitittavasta menettelystä yleisellä tasolla, ei siinä ole lainkaan salassa pidettäviä tietoja, kun menettely ei kohdistu yksittäiseen asiakkaaseen. Jos asianajaja syyllistyy veropetokseen, laiminlyö vastuuvakuutuksen ottamisen, ei pidä esillä hinnastoa kuluttaja-asiakkaille tai rikkoo mainoksillaan markkinointiohjeita, ei ole lakiin perustuvaa perustetta katsoa asiaa koskevia valvonta-asiakirjoja tai -päätöksiä salassa pidettäväksi. Samoin, jos asianajaja on mennyt juovuksissa käräjille, ei asiaa koskeva valvontamenettely muuttune salaiseksi vain sen takia, että hän oli siellä hoitamassa tietyn asiakkaan toimeksiantoa. Tilanne on ollut asianajajalain 6 §:n sisältö huomioiden toinen 1.11.2004 asti. Lueteltuja menettelyjä tuskin voidaan pitää lain suojaamina asianajajan ammatti- tai liikesalaisuuksinakaan. Ammatti- ja liikesalaisuuksia suojataan edelleenkin valvontamenettelyssä, koska julkisuuslaista löytyy niitä koskeva salassapitoperuste. Toisaalta julkisuuslaissa on nimenomaisesti todettu, että tiedot, jotka koskevat elinkeinonharjoittajan velvollisuuksia ja niiden hoitamista eivät ole salassa pidettäviä.

²⁰ Tosin myös asianajajaa koskeva tieto voi joskus olla salassa pidettävä. Jos tieto koskee esimerkiksi asianajajan sairautta, on se jo muutoinkin asiakirjoissa salassa pidettävä. 6 ja 7 a §:n perusteella valvonnasta vastaavat eivät saa kertoa siitä muille. Tällainen tieto lienee pidettävä salassa myös kantelijana olevalta asianajajan päämieheltä.

Valvontamenettelyssä tästä on usein kyse, joten tuon lain mukaan lähtökohtana on näidenkin tietojen julkisuus.

Vuoden 2004 lainuudistuksessa valvontamenettelyn julkisuutta lisättiin ja se pyrittiin toteuttamaan julkisilla ratkaisuselosteilla. Niiden laatimisesta huolimatta muihin valvonta-asiakirjoihin on edelleen sovellettava julkisuuslakia. Hovioikeus joutuu osaltaan näin tekemään valitusasioissa, joiden määrä on noussut merkittävästi, kun kaikista seuraamuksista voi valittaa. Hovioikeus ei voine luontevasti operoida julkisilla ratkaisuselosteilla, vaan se käytäntönsä mukaisesti usein liittää valvontalautakunnan ratkaisun omaan päätökseensä ja joutuu tällöin arvioimaan liitteen ja oman päätöksensä julkisuuden.

Päämiestä koskevat tiedot valvonta-asian asiakirjoissa

Erytisen ongelman muodostaa tilanne, jossa asianajaja havaitsee, ettei jokin tieto, jonka hän haluaa mainita valvonta-asian yhteydessä ole lain mukaan salassa pidettävä, vaan hänen tulee pitää se omana tietonaan vain tapaohjeiden vaitiolovelvollisuuden perusteella. Tällaista tietoa sisältävä asiakirja on näiltä osin julkinen eikä hovioikeus voi määrätä sitä salaiseksi.

Ristiriita näyttäisi syntyvän tilanteessa, jossa asianajajan tulee valvonta-asiassa rehellisesti antaa liiton elimelle pyydetty tiedot ja samalla kunnioittaa vaitiolovelvollisuuttaan. Lisäksi asianajajan on toki voitava puolustautua kantelijan väitteitä kohtaan.

Asianajajain 6 §:n mukaan asianajaja on velvollinen antamaan hallitukselle tiedot, joita valvontaa varten tarvitaan. Lain 7 d §:n mukaan

asianajajan tulee antaa valvontalautakunnalle häneltä pyydetty tiedot ja selvitykset avoimesti ja totuudenmukaisesti.

Asianajajalaki siis velvoittaa antamaan tiedot myös sekä lain mukaan salassa pidettävistä että tapaohjeiden vaitiolovelvollisuuden piirissä olevista seikoista. Kuitenkaan asianajajaliiton elimillä tai valitusasiaa käsittelevällä hovioikeudella ei näyttäisi olevan kattavia keinoja estää jälkimmäisten, päämiehen oloja koskevien (ei-salaisten) tietojen tuloa ilmi asian käsittelyssä.

Edellä oleva tarkoittaa sitä, että kantelijan ollessa oma asiakas, tämä ottaa kantelun yhteydessä riskin siitä, että hänen tietojaan tulee esille vaitiolovelvollisuudesta huolimatta. Jos kantelu menestyy, ja asianajaja käyttää valitusoikeuttaan, riski kasvaa ja uhattuna ovat myös salassapito-velvollisuuden alaiset tiedot, kun asiassa aletaan soveltaa YtJulkL:a.

Jos kantelija on päämiehen vastapuoli, asianajajan tulisi lähtökohtaisesti saada päämiehensä lupa vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvien tietojen käytöstä puolustauduttaessa vastapuolen väitteitä kohtaan.²¹ Jos päämies kieltää asianajajaansa vetoamasta tietoihin, jotka ovat vain tapaohjeiden perusteella vaitiolovelvollisuuden piirissä, on tavallaan pattitilanne. Toinen normi edellyttää vaitioloa, toinen vastaamista avoimesti ja rehellisesti.

Ratkaisu tilanteeseen löytyy normihierarkian²² kautta: asianajajalaki velvoittaa asianajajan antamaan tiedot avoimesti ja rehellisesti. Vaitiolovelvollisuus sen sijaan perustuu tässä tilanteessa vain liiton sääntöjen nojalla vahvistettuihin tapaohjeisiin. Näin olleen asianajajaa tuskin voidaan moittia siitä, jos hän päämiehensä vastapuolen käynnistämässä valvontamenettelyssä joutuu paljastamaan tapaohjeiden perusteella vaitiolovel-

²¹ Salassapito-velvollisuuden alaiset tiedot voidaan salata kantelijana olevalta vastapuolelta, joten niiden käyttö ei voi edellyttää päämiehen suostumusta.

²² Ks. lakia alemmanasteisten säädösten soveltamisrajoitus, perustuslaki 107 §.

vollisuuden piiriin kuuluvia tietoja päämiehensä oloista²³. Sama lienee tilanne, jos hovioikeus katsoo, ettei YtJulkL 10 §:n vahinkoedellytys täyty ja se julkistaa asianajajan valituksessa ilmaistun salassa pidettävän päämiestä koskevan tiedon.²⁴ Hovioikeudenkin salassapitopäätöksellä suojatut salaisuudet tulevat edellä kerrotusti julkisiksi

yleensä kymmenen vuoden kuluttua asian ratkaisemisesta.

Asianajajan päämiehen kannalta tilannetta ei voida pitää tyydyttävänä, jos tiedot hänestä ja hänen oloistaan päätyvät kantelijana olleen vastapuolen tietoon tai jopa mediajulkisuuteen kanteluasian käsittelyn yhteydessä.

Markku Fredman

---

²³ Samalle kannalle päätyy Peltonen aiemmassa alaviitteessä mainitussa kirjoituksessaan. Hän korostaa valvontaelinten jäsenten velvollisuutta salassapitoon ja salaisuuksien pysymistä salassapitovelvollisten piirissä. Artikkelin kirjoittamisen aikaan liiton valvonnasta vastaavien salassapitovelvollisuus asianajajalain 6 §:n perusteella oli laajempi eivätkä tuolloin kurinpitovelitukset ja oikeudenkäynnin julkisuus nähtävästi olleet merkittävä riski tietovuodoille.

²⁴ Eri asia on tietenkin se, jos tietoja on paljastettu aiheuttomasti tai tarpeettoman laajasti.